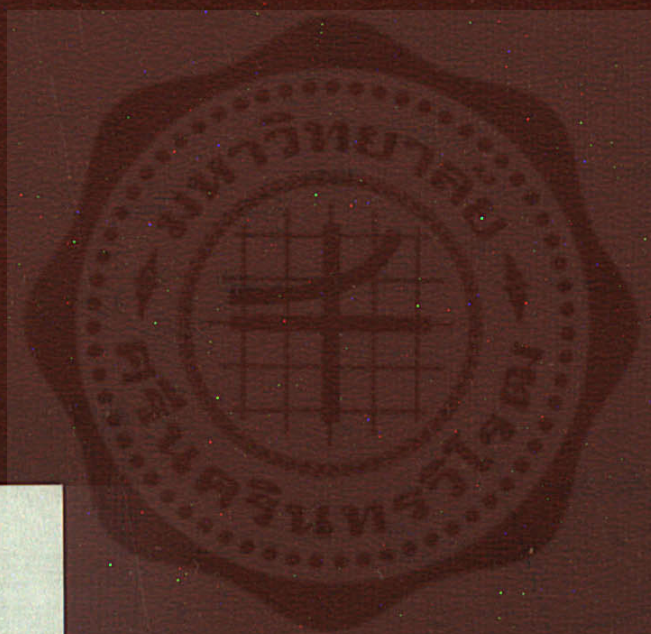

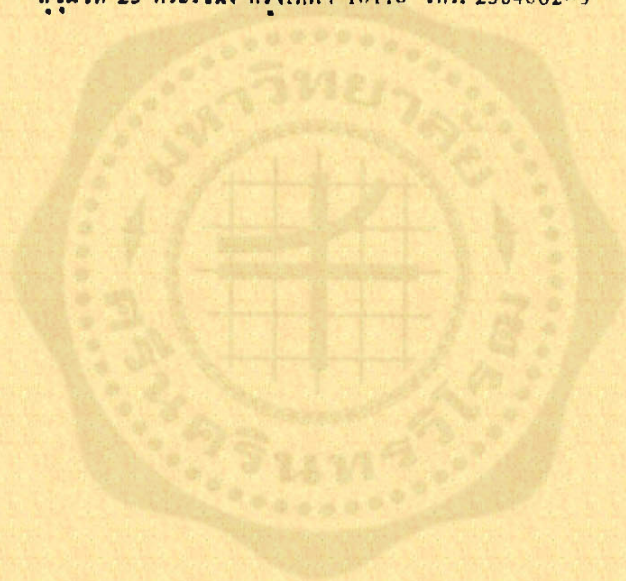
การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ

959.33
ข129ก

คำนำหอสมุดวิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

สุมนวิถ 23 พฤษภาคม กรุงเทพฯ 10110 โทร. 2564002-3

การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ

ขจร สุขพานิช

รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ เริ่มและ
สิ้นสุดในปีใดนั้น เราจะพึงพระราชพงศาว-
ดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ไม่ได้ เพราะ
พระราชพงศาวดารฉบับนั้นจบข้อความลง
ในปีมะโรง จุลศักราช ๘๖๖ เป็นปีที่พระ-
นเรศวรมหาราชจะยกทัพหลวงเสด็จไปเอา
เมืองอังวะ ต้นฉบับทั้งหมดลงเพียงนั้นซึ่ง
ยังอยู่ในรัชกาลพระนเรศวรมหาราช ส่วน
พระราชพงศาวดารฉบับอื่นๆ คือ ฉบับ
พันจันทนุมาศฯ ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ฯ
ฉบับปรมาธิบดีฯ ฉบับพระราชหัตถเลขาฯ
ต่างก็ลงศักราชร่วมกันว่ารัชกาลสมเด็จพระ
เอกาทศรถ เริ่มแต่ปีมะเส็ง จุลศักราช
๘๕๕ ลงได้เช่นนั้นเหมือนกันทั้ง ๔ ฉบับ ซึ่ง
ขัดแย้งกับศักราชในฉบับหลวงประเสริฐฯ
ไปหนึ่งรอบ คือ ๑๒ ปี การสอบส่วนศักราช
รัชกาลต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราช-
ธานี มีท่านผู้ใหญ่หลายท่านได้ทำกันไว้
ต่างแต่ลงศักราชตรงกันว่า รัชกาล
สมเด็จพระเอกาทศรถนั้น เริ่มแต่ปีมะเส็ง
จุลศักราช ๘๖๖ หรือพุทธศักราช ๒๑๔๘ และ
สิ้นสุดรัชกาลในปีมะแม จุลศักราช ๘๘๒
หรือพุทธศักราช ๒๑๖๓ รวมรัชกาลของ

พระองค์ได้ ๑๕ ปี ไม่ใช่ ๑๖ ปี ดังปรากฏใน
พระราชพงศาวดารทั้ง ๔ ฉบับนั้นระบุเอาไว้
เมื่อเราทราบปีรัชกาลสมเด็จพระเอกา-
ทศรถเป็นแน่ชัดแล้ว เราก็มีเครื่องมือที่
จะเอาไปเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์ประเทศ
อื่นๆ เพื่อจะทราบว่าในรัชกาลของพระองค์
ท่านนั้น เจ้าผู้ครองประเทศต่างๆ ทงที่อยู่
ใกล้เคียงและที่อยู่ห่างไกล (หว่ามีการ
ติดต่อสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยา) ว่าเป็นใคร
จากการสอบส่วนเทียบเคียงดังกล่าวจะ
ได้ผลดังนี้:-

๑. ประเทศพม่า

พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงสิ้นพระชนม์
ณ เมืองตองอู จึงเกิดการแย่งชิงความ
เป็นใหญ่ระหว่างเมืองตองอูกับเมืองอังวะ
พระเจ้ากรุงอังวะเป็นฝ่ายมีชัย ครบครอง
บ้านเมืองได้ไม่นานก็สิ้นพระชนม์ พระราช-
โอรสได้ขึ้นเป็นพระเจ้าอังวะ ในพุทธศักราช
๒๑๔๘ อันเป็นปีเริ่มรัชกาลของสมเด็จพระ
เอกาทศรถ พระเจ้าอังวะพระองค์นั้นทรง
พระนามว่าพระมหาธรรมราชา (หรือ
Anaukpetlan) ทรงได้เมืองแปร ปราบ
นักจันทนเมืองตองอู และเดอบริโต ผัง

ปอร์ตเกส เจ้าเมืองดีริยม แล้วตั้งเมือง
หงสาวดีเป็นราชธานี ในพุทธศักราช ๒๔๕๖
พระมหาธรรมราชาองค์นี้ พระเจ้าหงสาวดี
บุเรงนองเป็นพระอัยกาธิราช และมีบทบาท
เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเอกาทศราชแห่งเมือง
เชียงใหม่และบรรดาหัวเมืองมอญคงจะ
ปรากฏต่อไปในรัชกาลสมเด็จพระเอกา-
ทศราช

๒. ประเทศเขมร

เจ้าศรีสุพรรณมาธิราช อนุชาพระยา
ตะแถมมาอยู่กรุงศรีอยุธยาได้ ๑๓ ปี สมเด็จพระ
พระเอกาทศราชโปรดให้ตามคำขอ
ขึ้นแต่ปีละ พ.ศ. ๒๑๔๖ เจ้าศรีสุพรรณ-
มาธิราชจึงได้อภิเษกเป็นเจ้ากรุงกัมพูชา
เป็นเจ้าประเทศราชขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา
ตลอดรัชกาลพระเอกาทศราชจึงไม่มีเรื่องยู่
ยากทางด้านเขมร

๓. ประเทศลาว

เมื่อพระไชยเชษฐาพระเจ้านันทบุรีพ่าย
แพ้แก่กองทัพพม่าแล้วบ้านเมืองตกอยู่
ในการครอบครองของกองทัพพม่าจน
พุทธศักราช ๒๑๔๕ พระเจ้าแผ่นดินพม่าจึง
ให้เจ้าหน่อเมืองลูกพระไชยเชษฐาเป็นเจ้า
ด้านข้างเป็นประเทศราชขึ้นกับประเทศพม่า
ครั้นเจ้าหน่อเมืองสิ้นพระชนม์ เจ้านายอื่นๆ
ในนครองแผ่นดินสืบมา พงศาจารย์

ด้านข้างมิได้ระบเหตุการณ์เกี่ยวกับ
กรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเอกา-
ทศราชเลย แต่จดหมายเหตุสยามสารระบุว่า
ในแผ่นดินพระเอกาทศราช พระยาด่านข้าง
ยกทัพลงมาตั้งมั่นอยู่ ณ เมืองลพบุรี โดยมี
พระเจ้าฝ่ายหน้าแห่งกรุงศรีอยุธยาเป็น
พวก สมเด็จพระเอกาทศราชทรงยกทัพออกไป
และเกณฑ์ให้ชาวสยามเข้าช่วยในการรบ
ขึ้นใหญ่ซึ่งพระเจ้าสยามประจักษ์มาให้
แต่การรบพุ่งยังไม่ทันเกิดชนพระยาด่านข้าง
ก็ยกทัพหนีไป ความดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏ
ในพงศาวดารด้านข้าง ส่วนพระราชพงศาว-
ดารของเรามีข้อความลงไว้ว่าพระยาด่าน-
ข้างให้ราชทูตอุปทูต ถวายพระสาส์นและ
เครื่องบรรณาการมาถวาย ขอพระราชทาน
โห่ล้อมการ สมเด็จพระเอกาทศราชทรง
พระกรุณาให้ท้าวด่านข้างได้เข้าเฝ้า และจัด
ให้เลี้ยงดูแรกเมืองและพระราชทานรางวัล
โดยขนาด ส่วนข้อความที่เกี่ยวกับพระเจ้า
ฝ่ายหน้าดังจดหมายเหตุสยามสารว่าเจ้า
ด้านข้างพระยาด่านข้างนั้น พระราชพงศาวดาร
ระบุเรื่อง “พระมหาอุปราชด้วยช้าง
ทองคด” ความข้อนี้ทำให้สงสัยเพราะเครื่อง
ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระเจ้าฝ่ายหน้าหรือพระ-
มหาอุปราชพระองค์นั้นสืบเนื่องอยู่ เรื่องต่างๆ
จัดเรียงเสียใหม่ได้ดังนี้

(๓) พระราชพงศาวดารฉบับหลวง-
ประเสริฐว่า ระบุว่า “ทัพพระเจ้าฝ่ายหน้า

เสด็จไปหาเมืองขอมได้” ในพ.ศ. ๒๑๔๖
(รัชกาลพระนเรศวร)

(๒) พระราชพงศาวดาร ฉบับต่าง ๆ
ระบุว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระมหา
ธรรมราชายกทัพไปช่วยเขมร ตั้ทัพพระยา
ยอนแตก” (รัชกาลพระนเรศวร)

(๓) จดหมายเหตุชอตันคารระบุว่า
“พระเจ้าฝ่ายหน้าเข้าข้างพระยาจันทน์ช้าง”
(รัชกาลพระเอกาทศรถ)

(๔) พระราชพงศาวดาร ฉบับต่าง ๆ
ระบุว่า “เจ้าฟ้าสุทัศน์พระราชโอรสองค์ใหญ่
ในตำแหน่งพระมหาอุปราช กราบขุดพระ
กรุณาว่าขอพิจารณาคนออก สมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวตรัสว่าจะเป็นขบถหรือ พระมหาอุป
ราชมีความกลัวสมเด็จพระราชบิดาเป็น
กำลังออกจากที่เฝ้าเสวยยาพิษสวรรคต”
(รัชกาลพระเอกาทศรถ)

เมื่อพิจารณาตามเรื่องราวดังนั้นแล้ว ก็
ทำให้เชื่อได้ว่า พระ~~เจ้า~~ฝ่ายหน้าคือเจ้าฟ้า
สุทัศน์เป็นพระมหาอุปราชในรัชกาลสมเด็จพระ
เอกาทศรถ แต่ท่านจะเป็นพระราชโอรส
องค์ใหญ่ของพระเอกาทศรถสมจริงดัง
พระราชพงศาวดารระบุไว้หรือยังเคลือบ
เคลือบอยู่ เพราะถ้าเจ้าฟ้าสุทัศน์เป็นพระ
ราชโอรสสมเด็จพระเอกาทศรถสมจริง
เหตุใดเจ้าฟ้าสุทัศน์จึงไปเป็นไส้ศึกเข้าข้าง
พระยาจันทน์ช้าง? และตามหลักฐานพระราช

พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ท่านก็
ทรงเป็นพระมหาอุปราชมาแต่แผ่นดินพระ
นเรศวรแล้ว หรือท่านจะเป็นพระราชโอรส
สมเด็จพระนเรศวรได้ไหม? ความข้อนี้ยัง
เคลือบเคลือบอยู่

๕. ลานนาไทย

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรสวรรคตแล้ว
พงศาวดารโยนกมิได้ระบุเหตุการณ์อย่าง
ใดเลย ตตอรัชกาลสมเด็จพระเอก
าทศรถ แต่จดหมายเหตุของอังกฤษและ
ปอร์ตเกส ระบุว่าพระมหาธรรมราชาหรือ
อภัยหนึ่งพระเจ้าอังวะได้สู้รบกับ
กองทัพกรุงศรีอยุธยาหลายปีเพื่อแย่งเมือง
เชียงใหม่ ทั้งกรุงอังวะและกรุงศรีอยุธยา
ต่างก็ส่งคณะทูตไปขอให้ปอร์ตเกสเข้าช่วย
ตนรบพุ่ง ฝ่ายปอร์ตเกสมีวโรบายจะขอผล
ประโยชน์จากฝ่ายพม่าก่อน ถ้าไม่ได้ดัง
ประสงค์จึงจะหันมาพิจารณาข้อเสนขอของ
ไทย พระเจ้าอังวะคงจะทรงชังตรองดู
เห็นว่าฝ่ายปอร์ตเกสจะเอาประโยชน์จาก
เมืองยะไข่ไปก่อนแล้วจึงจะมาช่วยพม่ารบ
พุ่งไทย ผลเสียเป็นของเห็นได้ชัดแน่นอน
แต่ผลดียังเป็นเรื่องอนาคต จึงทรงยอม
ปรองดองกับกรุงศรีอยุธยาโดยทัพไปจาก
ลานนาไทยโดยเลิกรบพุ่งกัน ความเช่นว่า
นี้พระราชพงศาวดารของเรามีได้กล่าวไว้
แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงความสิ่งใดเราเกี่ยวข้องกับ

ทางด้านถนนนาไทยจนตลอดรัชกาล ส่วน
พงศาวดารพม่าฉบับระบุว่าพระเจ้าอังวะยก
ทัพมายึดเมืองเชียงใหม่ได้ในพุทธศักราช
๒๓๕๘ และตั้งคณะทูตไปยังเมืองกัวเพื่อ
เจรจากับปอร์ตูกเกส แต่เมื่อคณะทูตปอร์-
ตูกเกสได้เข้ามาขอเฝ้าพระองค์ ณ กรุงอังวะ
พระองค์ก็กลับไม่โปรดรับร ของคณะทูตนั้น
ส่วนความที่ว่าพระองค์ทรงยอมถอยทัพออกไป
จากเมืองเชียงใหม่ก็มิได้ระบุไว้เช่นเดียว
กัน

๕. หัวเมืองมลายู

ตั้งแต่พวกปอร์ตูกเกสได้เมืองมะละกา
แต่พุทธศักราช ๒๐๕๓ ก็ตั้งคณะทูตเข้า
มาทำสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาและ
กรุงหงสาวดี จนเมื่อพวกพม่ามาครอบครอง
กรุงหงสาวดี ครึ่งพระเจ้าตะเบ็งชเวต
ทหารปอร์ตูกเกสก็สมัครเข้าเป็นทหารอาสา
ให้พม่าและทำให้แก่ไทยด้วย ส่วนหัวเมือง
อื่นๆ เช่น ยะโฮร์ ไทรบุรี ปอร์ตูกเกส
หาได้ควบคุมไปถึงไม่ ทางเมืองยะโฮร์
ก็ทำการสู้รบกับเมืองอะเจในเกาะสุมาตรา
ต่างฝ่ายต่างก็ส่งคณะทูตไปขอให้ปอร์ตูกเกส
ช่วยตน เหตุการณ์เป็นเช่นนี้ตลอดรัชกาล
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้นถึง
พุทธศักราช ๒๓๕๘ อันเป็นปีที่ ๒ ในรัชกาล
สมเด็จพระเอกาทศราช ยอตันดากทำสัญญา
ร่วมมือกับเจ้าชายยะโฮร์ ทางฝ่ายเมืองอะเจ

ก็กลับเข้าข้างยะโฮร์ รวมรบปอร์ตูกเกส
เพื่อแย่งเมืองมะละกา แต่ปอร์ตูกเกสก็ยัง
คงยึดเมืองมะละกาเป็นมั่นได้ตลอดรัช-
กาลสมเด็จพระเอกาทศราช และรัชกาลพระ
เจ้าทรงธรรม ขณะนั้นยอตันดากกำลังเป็น
ชาติมิอำนาจและในที่สุดก็ยึดเมืองมะละกา
ไปได้ในรัชกาลพระเจ้าปราสาททองเมื่อ
พุทธศักราช ๒๓๗๘

๖. หมู่เกาะชวา

ยอตันดากเริ่มเข้ามาจับบทบาทในหมู่เกาะ
ชวาในแผ่นดินพระนเรศวรมหาราช ปอร์-
ตูกเกสพยายามต่อสู้ขับไล่แต่ก็ไม่สำเร็จจึง
เลยเมืองบันตัมแกยอตันดากในพุทธศักราช
๒๓๕๔ ในปีต่อมายอตันดากตั้งบริษัทค้าขาย
ขึ้น ทรัพย์สินมรดกและเรือกำปั่นค้าขายของ
บริษัทยอตันตามากมายมหาศาล เมื่อ
เทียบกับบริษัทค้าขายของอังกฤษ ซึ่งกึ่ง
บริษัทชนได้เลยกันนั้น บริษัทยอตันตามาก
มากกว่าถึง ๘ เท่า ยอตันดากจึงอ้างอาณาจักรยอตันดาก
ขึ้นในหมู่เกาะชวามานามว่าคูน (Jan Pieters-
zoon Coen) ท่านผู้นี้เป็นผู้วางนโยบายแผ่
ขยายอิทธิพลของยอตันดากในหมู่เกาะชวา
เป็นนักแผนการระดับมา

๗. ประเทศจีน

การติดต่อกับประเทศจีนนั้น ไทยได้เริ่ม
มั่นคงแต่คงควรเป็นนักแผนได้เมื่อครั้งกรุง
สุโขทัยเป็นราชธานี แล้วกรมการติดต่อ

เรื่อยมาในยุครุ่งศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีการส่งคณะทูตไปเมืองจีนและพระเจ้าต้องได้ทรงส่งคณะทูตจีนมากรุงศรีอยุธยาแทบทุกรัชกาลดังที่ได้เห็นในแผ่นดินพระมหาธรรมราชาธิราช ขณะทกรุงศรีอยุธยาอยู่ยังอยู่ใต้การครอบครองของพระเจ้าหงสาวดีบเรงนอง ไทยก็ยังส่งคณะทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงบักกิงถึง ๒ ครั้ง เฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถนั้นหงสาวดีทางฝ่ายจีนบันทึกไว้ว่าราชทูตไทยจากกรุงศรีอยุธยาไปเจริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงจีน ๓ ครั้งคือเมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๔ พุทธศักราช ๒๓๖๐ และพุทธศักราช ๒๓๖๒

เรื่องการส่งทูตไปกรุงจีน นักประวัติศาสตร์ฝรั่งให้เหตุผลอันหนึ่งว่า ถ้าประเทศไทยได้ส่งคณะทูตไปเยี่ยมคำนับพระเจ้ากรุงจีนก็ให้ถือว่าประเทศนั้นประกาศเอกราชและมีอธิปไตยแล้ว พิจารณาตามเหตุผลพระมหาธรรมราชาธิราชทรงส่งคณะทูตไปกรุงจีนเมื่อพระบาท จุติศักราช ๙๓๕ ครึ่งหนึ่ง เมื่อปีชวด จุติศักราช ๙๔๐ ครึ่งหนึ่ง ส่วนพระเจ้าหงสาวดีบเรงนอง ด้านพระชนม์มอมาเมื่อปีมะเส็ง จุติศักราช ๙๔๓ เช่นนี้จะหมายความว่า พระมหาธรรมราชาฯ ทรงประกาศเอกราชขณะที่พระเจ้าหงสาวดีบเรงนองยังทรงพระชนม์อยู่หรือ? กรุงศรีอยุธยาขณะนั้นยังไม่ยกตั้งเป็นนิก

แผ่นดิน เพราะต่อมาในปีที่พระเจ้าหงสาวดีบเรงนองสิ้นพระชนม์ ไทยเรายังบอingkันเมืองเพชรบุรีไว้ไม่ได้ จึงเสียเมืองเพชรบุรีแก่พระยาตะแวก เกณฑ์ทศนัยของนักประวัติศาสตร์ฝรั่งข้อนี้จึงไม่เห็นสมควร

๘. ประเทศญี่ปุ่น

ชาวญี่ปุ่นได้คุมเรือออกมาแสวงหาโชคตามหัวเมืองชายทะเลทางฝั่งแหลมมลายูมานานแล้ว แต่มาเริ่มก่อเหตุร้ายมีหลักฐานขึ้นในปลายรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช คือโจมตีเรือค้าขายอังกฤษและฆ่านายเรืออังกฤษตายเมื่อพุทธศักราช ๒๓๔๘ ที่เมืองปัตตานี เรือออกพระเสนาภิมุขนำอาสาญี่ปุ่นเข้าในกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชคราวทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาตามที่พระราชพงศาวดารได้บรรยายเอาไว้แน่นอนจะเป็นจริงก็ได้ แต่ออกพระเสนาภิมุขผู้คุมไม่ใช่ ยามาตา ผู้รื่องนามเป็นแน่ เพราะปรากฏหลักฐานว่ายามาตานั้นเมื่อต้นแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรมยังเป็นเพียงออกขุนไชยสระ นายอำเภอหมู่บ้านชาวญี่ปุ่น ท่านมาได้เป็นออกญาเสนาภิมุขเอาในปลายแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ส่วนการสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับประเทศญี่ปุ่นนั้นเริ่มในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และมากกระชับสนิทแน่นแฟ้น มีการส่งคณะทูต

อัญเชิญพระราชดำริน์ไปมาต่อกันในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศธรรม กับ โสภณ อธิบาย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘ และโสภณ โตภูทาว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘

๕. ประเทศสเปน

ปอร์ตุเกสยกเมืองกัวโดในพุทธศักราช ๒๐๕๓ ส่วนสเปนยกยึดได้หมื่นเกาะพิธิปนิส เมื่อพุทธศักราช ๒๓๐๗ (อีก ๕ ปีต่อมา พระมหากษัตริย์ดั่งวรรคต พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ แห่งฝรั่งเศสได้กรุงศรีอยุธยา) สเปนและปอร์ตุเกสรวมราชบัลลังก์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาโดยมีพระเจ้าดอนฟิเลปที่ ๒ เป็นพระมหากษัตริย์ ครั้นต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเหตุสเปนจากกรุงมินดาได้เข้ามาทำตัญญาทางพระราชไมตรี ในปีต่อมาผู้สำเร็จราชการเมืองมินดาได้ส่งคณะทูตเข้ามากรุงศรีอยุธยาอีก มาเมื่อเกิดรบพุ่งกับฝ่ายไทยในล้านนา เจ้าพระยา ตองแต่นมาตลอดเวลา ๘๐ ปี ผู้สำเร็จราชการกรุงมินดาที่ไม่ได้ส่งทูตเข้ามาก่อนถึงแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ ส่วนทางกรุงกัมพูชานั้นสเปนโดยผู้สำเร็จราชการกรุงมินดาทำการตีพันชันทนแน่นแฟ้น และยังมิจดหมายเหตุสเปนระบุว่าเมื่อคราวสมเด็จพระนเรศวรทรงได้เมืองตะแวนหน พระยาตะแวนหนีไปใต้ทางแคว้นลาว ซึ่งก

เป็นการยืนยันข้อความที่ปรากฏในพงศาวดารเขมรว่าพระบรมราชา (พระยาตะแวน) พวพระมหาดั่งและพระราชบุตรทั้งสองหนีไปอยู่เมืองศรีสัตตอแลงแล้วจึงไปอยู่เมืองลาว และสวรรคต ณ เมืองลาวนั้น สมเด็จพระนเรศวรนำพระศรีสุพรรณมาชราชและราชบุตร มากรุงศรีอยุธยา

๑๐. ประเทศฮอลันดา

รัฐบาลฮอลันดาได้ส่งชาวฮอลันดาผู้หนึ่งชื่อ คอว์เนลเจสส์ ตีเปกซ์ เป็นทูตเข้ามาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและขอของทางการค้าขายขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๗ อันเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ คือ มาอีก ๓ ปี สมเด็จพระเอกาทศธรรมก็ทรงส่งคณะทูตไทยรวม ๑๖ คนโดยส่งเรือฮอลันดา นำเครื่องราชบรรณาการไปเฝ้าพระเจ้ากรุงฮอลันดา คณะทูตไทยได้ถึงประเทศฮอลันดา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๓๕๓ และได้เข้าเฝ้าพระเจ้ามอร์ริสแห่งราชวงศ์ออเรนจ์ ทูตไทยคณะนั้นจะเป็นคนไทยคณะแรกที่เดินทางไปถึงทวีปยุโรปและได้นำปืนใหญ่แบบยุโรปเข้ามาใช้ในกองทัพอันกรุงศรีอยุธยา

๑๑. ประเทศอังกฤษ

ชาวอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศธรรม คือ เมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๕ ขณะนั้นอังกฤษยึด

ได้เมืองสุริยทางฝั่งตะวันตกของอินเดียและ
เมืองมัทราสทางฝั่งตะวันออก ทางอ่าว
เบงกอลแล้ว เมื่อราชทูตอังกฤษเข้ามาถึง
กรุงศรีอยุธยาโดยตรงกับราชวงศ์ สัจจ
แผ่นดินพระเจ้าเยมส์ที่ ๓ และคณะทูตได้
เข้าเฝ้าสมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อวันที่ ๑๗
กันยายน พุทธศักราช ๒๓๕๕ และได้ถวาย
พระราชสาส์นของพระเจ้าเยมส์แด่สมเด็จพระ
เอกาทศรถด้วย ครั้นต่อมาอีก ๓ ปี
ผู้อำนวยการห้างอังกฤษที่กรุงศรีอยุธยาจะ
เดินทางกลับประเทศอังกฤษ ส้มเด็จพระ
เอกาทศรถจึงทรงมีพระราชสาส์นมอบให้แก่
คนอังกฤษผู้หนึ่งชื่อ Lucas Antheunis
นำไปกราบทูลถวายพระเจ้าเยมส์ที่ ๓ ความ
ที่พระราชพงศาวดารมิได้กล่าวถึงได้
เลยและสรุปจะไม่มีใครบันทึกจดจำ
เขาได้ จึงในเวลาที่ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชพวกอังกฤษที่เข้ามา
ค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยาถูกคนฝรั่งเศสแต่เป็น
ข้าราชการไทยเบียดเบียนเขาว่าจะให้ทางราช
การไทยให้ความอดทนให้เท่ากับอดทน
พวกฮอลันดาและพวกฝรั่งเศสได้อย่างไร
ในเมื่อพวกฮอลันดากัด พวกฝรั่งเศสก็
พระมหากษัตริย์แห่งประเทศนั้นๆได้ทรงฝาก
ฝังให้พระเจ้าอยู่หัวทรงเมตตาอารักขา ส่วน
พวกอังกฤษนั้นหมดจดหมายมาจากนายห้าง
ที่เมืองมัทราส เมืองสุริย หาได้มีพระราช

สาส์นมาจากพระมหากษัตริย์อังกฤษไม่
ข้าราชการไทยผู้ขณะนั้นมึนบรรดาคัดเป็น
หลวงสุริยสงคราม คือ Constantin Falcon
นั่นเอง

ในรัชกาลนี้ เงินปอนด์สเตอร์ลิง เทียบ
เท่าเงินไทย ๘ บาท

๑๒. ประเทศฝรั่งเศส

ชาวฝรั่งเศสยังไม่ได้เข้ามาในกรุงศรี
อยุธยาในรัชกาลนี้ จะมาพบทางทางการ
ทูตและการเมืองอีก ๖๐ ปีต่อมา คือในรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงขอยังไม่
กล่าวถึง ณ ทน

๑๓. ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในขณะที่กรุงศรีอยุธยามีการเจริญพระ
ราชไมตรีกับนานาชาติ ส้มเด็จพระเอกา
ทศรถทรงส่งคณะทูตครบชุดให้ออกไปเจริญ
ทางพระราชไมตรีอยู่เช่นนี้ สหรัฐอเมริกา
ยังมิได้ตั้งเป็นประเทศต่อไปอีกนานกว่า ๑๕๐
ปี คนอังกฤษไปตั้งเมือง Virginia ขึ้นใน
แผ่นดินพระเอกาทศรถ เมื่อพุทธศักราช
๒๓๕๐ และทุกคนแรกจากสหรัฐอเมริกาชื่อ
Edmund Roberts เข้ามาเจริญทางพระ
ราชไมตรีกับไทยก็ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ คือ
หลังรัชกาลพระเอกาทศรถกว่า ๒๐๐ ปี

๑๔. ประเทศปอร์ตุเกส

สัมพันธไมตรีกับประเทศปอร์ตุเกส ได้เริ่มมาแต่ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เมื่อปอร์ตุเกสได้เมืองกัวในประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๓ แล้วกรุดมายุคเมืองมะละกาทางแหลมมลายู เมื่อพุทธศักราช ๒๐๕๔ แม้ทัพใหญ่ปอร์ตุเกสจึงส่ง ควดเฟอรันเด ให้เป็นทูตเข้ามาเบียดทางพระราชไมตรีกับฝ่ายไทย ทางกรุงศรีอยุธยา ก็รับทางพระราชไมตรีนั้น ได้ส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีที่เมืองมะละกา และต่อมาได้ส่งไปยังเมืองกัวในประเทศอินเดียด้วย ชาวปอร์ตุเกสจึงได้เข้ามาค้าขายแพร่ศาสนา และรับอาสาช่วยรบพุ่งเป็นกองอาสาฝรั่งมาแต่ครั้งนั้นแล้ว 'มรเทศ' ซึ่งพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐระบุว่า ยิงปืนออกไปต้องญานประเชียรชนกตายกับคอช้างในแผ่นดินพระมหาธรรมราชาธิราชนั้น เห็นจะเป็นฝรั่งชาติปอร์ตุเกสเอง เพราะฝรั่งชาติอื่นหาได้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาไม่ ถึงแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศราช พวกปอร์ตุเกสตกอยู่ในฐานะลำบากเพราะเกิดมีฝรั่งอก ๒ ชาติ คือ ฮอลันดา และอังกฤษเข้ามาแข่งขัน เกิดการรบพุ่งกันในห้องทะเลน้อยๆ แต่ขณะนั้นพวกฮอลันดามิทนุทรพยและเรือแพมากกว่าอังกฤษหลายเท่า ปอร์ตุเกสจึงหมายหัวฮอลันดาว่าเป็น

ศัตรูคู่อาฆาต จึงพยายามกีดกัน ขมิได้ฮอลันดาอยู่เสมอ

ตามหลักฐานของปอร์ตุเกส ปรากฏว่าอุปราชเมืองกัวได้จัดส่งบวทหลวงปอร์ตุเกสชื่อ Francisco da Annuciacao ให้เชิญเชิญสาส์นมาถวายขอกระชับทางพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเอกาทศราชจึงทรงโปรดให้จัดตั้งคณะทูตไทยออกไปยังเมืองกัว เมื่อพุทธศักราช ๒๑๑๓ ยัญเชิญพระราชสาส์น (ซึ่งได้ตีพิมพ์ขึ้นไว้ ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๔ เล่ม ๓ ประจำเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓) ทรงรับทางพระราชไมตรีและได้ทรงขอให้ 'แจ้งกิจคดีศรีศกมิตร' ไปทูลพระเจ้าคอน ฟิดลิป ณ กรุงดิลบอนด้วย ในแผ่นดินจึงปรากฏหลักฐานการทูลคณะนี้เพียงคณะเดียว แต่มีหลักฐานปรากฏเรื่องราวต่อมาว่า ทูตไทยคณะนี้ไปถึงเมืองกัวโดยสวัสดิภาพ แต่ทว่าไม่ได้เดินทางต่อไปยังกรุงดิลบอน จนพักที่เมืองกัวแล้วก็เดินทางกลับมายังกรุงศรีอยุธยา อุปราชเมืองกัวเพียงแต่ส่งพระราชสาส์นไปทูลพระเจ้าฟิดลิปเพียงเท่านั้น.

เพื่อความสะดวก จึงขอเรียบเรียงการทูตในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศราชเฉพาะที่ทรงให้ไปยังนานาประเทศดังต่อไปนี้:-

ฮอลันดา	๑ ครั้ง	เมื่อพุทธศักราช ๒๑๖๐
อังกฤษ	๑ ครั้ง	เมื่อ — „ — ๒๑๕๘
โปรตุเกส	๑ ครั้ง	เมื่อ — „ — ๒๑๖๐
ญี่ปุ่น	๒ ครั้ง	เมื่อ — „ — ๒๑๕๘
และพุทธศักราช ๒๑๕๘		
จีน	๓ ครั้ง	เมื่อ — „ — ๒๑๕๕
พุทธศักราช ๒๑๖๐ และพุทธศักราช ๒๑๖๒		

บรรดาพระราชสาส์น ซึ่งสมเด็จพระเอกาทศรถทรงมีไปยังพระมหากษัตริย์ประเทศต่าง ๆ ในรัชกาลของพระองค์นั้น พอสรุปได้ดังนี้ คือ:-

๑. ประเทศญี่ปุ่น ถวายโซกุน อียาดา ในพ.ศ. ๒๑๕๓ และถวายโซกุน โตกูวา ในพุทธศักราช ๒๑๕๘

๒. ประเทศฮอลันดา ถวายพระเจ้ามอริส แห่งราชวงศ์ออเรนจ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๑๕๐

๓. ประเทศอังกฤษ ถวายพระเจ้าเจมส์ที่ ๓ เมื่อพุทธศักราช ๒๑๕๘ และ

๔. ประเทศโปรตุเกส ถวายพระเจ้าคอนฟีลลิป เมื่อพุทธศักราช ๒๑๖๓

คณะทูตทั้ง ๔ คณะนี้ เราพบหลักฐานรายละเอียดเฉพาะพระราชสาส์นถวายพระเจ้าคอนฟีลลิปแห่งประเทศโปรตุเกสเพียงฉบับเดียว และยังเห็นพระราชสาส์นที่ถวายผ่านอุปราชแห่งเมืองกัวดัลคาญ แต่เราก็พอจะมองเห็นลักษณะตัวอักษรและข้อความด้านนวนรวมทั้งตัวสะกดการันต์ที่นิยมใช้ในรัชกาลนั้น นับได้ว่าเป็นพระราชสาส์นฉบับเก่าที่สุดที่เราค้นหาได้ในขณะนี้

อนึ่ง ในพระราชสาส์นฉบับพระบอช

คณะทูตครบชุดว่า ใครเป็นราชทูต ใครเป็น

อุปทูต และตรีทูต พร้อมทั้งระบุชื่อนาง

ทากาบเครื่องราชบรรณาการ ส่วนตามน

กระบวนว่าเป็นบาทหลวงโปรตุเกส มีนามว่า

บาทหลวง ฟรันซิสโก ดันเชียเซา (ที่ตั้ง

ในศิลาจารึกฉบับก่อนว่า ซือ ฟรันซิสโก

ดันเชียน นนผิต) แม้แต่กับคนเรือกะบูน

ไว้ในพระราชสาส์นว่าซือ มัตเตอู เบน

ซอนเห็นจะเป็นคนของกฤษที่เอากำปั่นเข้ามา

ค้าขายในกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลนั้น ส่วน

ศักราชเป็นสิ่งที่แปลกที่ไม่ปรากฏในพระราช

สาส์น จึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระราช

สาส์นลดน้อยถอยไป แต่อย่างไรก็ดี พระ

ราชสาส์นอ้างถึงพระเจ้ากรุงอังวะ ว่าทรง

ตั้งคณะทูตมาไปเจริญทางไมตรีกับโปร

ตุเกส และยังระบุพระนามพระเจ้ากรุง

โปรตุเกสว่า คอนฟีลลิป ซึ่งเราเฝ้าถว

ของโปรตุเกสยืนยันว่าศักราชในพระราช

สาส์นคงตกอยู่ในพุทธศักราช ๒๑๖๓ อันเป็น

ปีที่ ๓๓ ในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ได้อ่านนิตยสาร

ศิลาจารึกฉบับนี้แล้ว จึงขอให้ความใน

พระราชสาส์นมาพิมพ์ลงไว้ในที่นี้ด้วย ตัว

สะกดการันต์ได้เปลี่ยนแปลงให้คล้ายตาม

สมัยนิยมในปัจจุบัน ส่วนด้านนวนถ้อยคำในการ

ใช้ภาษา ได้คงไว้ตามฉบับเดิม

* หนังสือของ Sir Ernest Satow ลงคำแปลพระราชสาส์นและหลักฐานไว้หลายฉบับ ต้นฉบับภาษาไทยคงมีอยู่ในประเทศญี่ปุ่น แต่ฉบับที่เก่าที่สุดเห็นมีเพียงพระราชสาส์นพระเจ้าทรงธรรมเท่านั้น

พระราชลาล้นสมเด็จพระเอกาทศธรรมมีไปถึงอุปราชแห่งเมืองแก้ว
เขียนอย่างปัจจุบัน

พระบรมรณนภาโคยงการ
มานพระบัตินทรพระบาทสมเด็จพระ
เอกาทศธรรมขอศวรบรมนาถ
บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว

คศิริยชยามหาดิถกภพพ
รัตนราชานบุรีมยุดม
สวามศิริสุพรรณคฤหัตถ์
เจ้าปราสาททองเจ้ามหายมคงค

กว่าท้าวพระยาฝ่ายทิศะ
วนออกทองป่องทองพระกรุณา
มพระราชเมตตาภาอะ มาถิง
พระยาวิชเรทด้วยพระยา

ตั้ง แดกบัตินมดเวรวิเบน ถือ
หนังสือแดมคงคราชบรรดา
การเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อม
ถวายน พระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ได้คำรัส
อรรธอักษรแห่งพระยาวิชเร
อันให้เข้าไปถวายนเสด็จ
ทุกประการ ถิ่นพระราชหฤทัย

ถ้อยคำพระยาวิชเรทอนได้
มีนาใจอนชนมยนิคตอ
ความสวามภักคิอนเทยงแท้
แฉะใครรับพระราชกิจจานุกิจ ใน
พระบาทสมเด็จพระ

บรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า
อยู่หัว ทงปวงนพระบาทสมเด็จพระ
เอกาทศธรรมขอศวรบรมนาถบรม
บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ถิ่นพระ

กรุณาแก่พระยาวิชเรทอนหา
หาสิ่งทจะอุปมาบมิได้ประการหนึ่ง
ซึ่งมหนังสือพระยาวิชเรท ให้
ปาดรณเรณินส์คฤคณส์ยาตั้งทูล พ

กฎพระยาประคการจำจะขอให้เป็น
พระราชไมตรีด้วยพระบาทสมเด็จพระ
เอกาทศธรรมขอศวรบรมนาถบรม
บพิตรพระพุทธ (ทชเจ้าอยู่) หัว

อาทคยกค ขอพระราชไมตรีน
อย่าได้ม้วย แฉะซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
เอกาทศธรรมขอศวรบรมนาถบรม
บพิตรพระพุทธเจ้า

ราชหฤทัยนิมิตถากินคันทนา

แด่พระราชหฤทัยพระบาทสมเด็จพระ

เอกาทศรถอัครบรมนาถบรมบพิตร

พระพุ

แต่ก่อนมาไซ้ เพราะจะใคร่ให้

แผ่นดินเมืองปรตุการแด่

ดินกรุงพระมหานครทวารวดี

ศรีอยุธยาเป็นแผ่นกระดาน

พระราชไมตรีนั้นเป็นอันสนิท

เด่นห่มนงอน (จะหาจลาจล)

มิได้ตามประเพณีศีลธรรมไมตรี

อันในพระมหาษัตริย์เจ้าหงส (ย)

การก่อกำเนิดในพระราชหฤทัยอัน

(ควร) พึงมาแต่ก่อนทรงปวงนประ

การหนึ่ง ด้วยพระยาวังษเรทให้ทูล

พระกรุณาความต้องประการ

หนึ่งต่อพระอวงจะมาถึงพระ

ยาวังษเรทว่าจะขอเป็นไมตรีแด่

พระยาวังษเรทที่ไม่มิรับแต่ให้

ไว้ แต่ทำไมตาปุกร เมื่อใด

ม

ว่าประการใดไซ้ จึงให้ทำตาม

น พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถ

อัครบรมนาถบรมบพิตรพระ

พุทธเจ้าอยู่หัว ก็มิพระราชหฤทัย

เพราะเหตุพระยาวังษเรทความ

ส่งความภักค่อนซอมจริง จึงได้

แต่งตั้งเจ้าเงาะคู้เข้าไปถวาย

ให้ตรัสทราบ ก็หากเป็นประเพ (ณ)

ด ในพระมหาษัตริย์เจ้าอนยัง

แต่ การอันจะเป็นมิตรกดี เป็น

ศัตรูกดีไซ้ ย่อมพิจารณาหา

อันจะเป็นประโยชน์ แดมิเป็น

ไซ้ ก็เอาส่งนั้น จึงจะได้คิดอ่าน

ตกแต่งการส่งนนประการหนึ่ง

อันพระยาวังษเรทจะตกแต่ง

ส่งผู้ส่งทูลขอเรือ (ง) อันระมา

พระราชกำหนดนั้น กัดม (ใน

พระราช) หฤทัย พระบาทสมเด็จพระเอก

าทศรถอัครบรมนาถบรมบพิตร

พระบาทพระเจ้าอยู่

ณาแก่พระยาวังษเรทเป็นอันยัง

นัก หาสิ่งจะเสมอกด้วยมิได้

ความต้องประการ พระบาทสมเด็จพระ

เอกาทศรถอัครบรม

พุทธเจ้าอยู่หัว จะได้พระราชกำหนด

ให้แจ้งกษัตริย์ทรงโปรดให้ เกริก

ทำวพระยามหากษัตริราช

อนึ่งในจิตที่ศกาคจ - - - - -

จะรวมพระราชหฤทัยคิดอันดีการ
บำเพ็ญของหลวงไชวียังจะมีอยู่ เหตุ
ฉนั้น พระบาทสมเด็จพระเอกาทศทรงขอตัว

๑๒๓๔๕
อยุธยาได้พาทษาควยพระมหา
๖๗๘๙๐
กษัตริย์เจ้าผดุงได้นำบรมนัครชน
๑๒๓๔๕
จะบันทึกเตียนแห่งปรประเทศาธิราช

พระยามหากษัตริย์แต่เป็นใหญ่
กว่าเมืองฝรั่งทองไป (ขร) ยังมี
เมื่อใด พระมหานครทองต้องเป็น
สะพาน - - - - -

ได้ร่วมพระราชฤทัยคิดดำริตร
กิจ (งาน) จักรวรรดิแห่งปวง แดเห็นประโยชน์
จะได้แก่เสนาบดีกระทรวงมหาดการอันมี

ศก. แต่งการส่งหนังสือ ๒ ฉบับ แด่ประการ

- - - (พระยาอหะสุธาธิบดี) - - -

๑๒๖๖ ๒๔๘๖ ๒๔๘๖ ๒๔๘๖ ๒๔๘๖ ๒๔๘๖

— — — — — พระราชกำหนด

ประการใด ๆ ก็ดีไซ้ (จะหา)

ให้เขาตัวฝรั่งนอน - - - - -

— — — — — ขำทตวงผัด

เลขหมายแฟรงกิด ขอให้เขาตรวจ

มากราบทูลพระกรุณา แลให้ตง

โทษโทษ

ไ - - - โทษาน - - - - - ราช

- - - กต (ไป) แก่ท้าวพระยาทก

เมืองอย่าให้ข้าพญารุ่งเลย อนึ่ง

ฝรั่งได้อาณาจารย์ ครั้นนั้น

๒๒๖ จะพระราชทานทรัพย์

ตั้งต้นทรงปวงให้ไปแก้บุตรภรรยาผดกน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถของสุวรรณภูมิ

บรมบพิตร พระบาทพระพุทธเจ้าอยหวิภกัณ

ในพระราชหฤทัยโดย

๐ ๑๕ ๐ ๑๖ ๐ ๑๗ ๐ ๑๘ ๐ ๑๙ ๐ ๒๐ ๐ ๒๑ ๐ ๒๒ ๐ ๒๓ ๐ ๒๔ ๐ ๒๕ ๐ ๒๖ ๐ ๒๗ ๐ ๒๘ ๐ ๒๙ ๐ ๓๐ ๐ ๓๑ ๐ ๓๒ ๐ ๓๓ ๐ ๓๔ ๐ ๓๕ ๐ ๓๖ ๐ ๓๗ ๐ ๓๘ ๐ ๓๙ ๐ ๔๐ ๐ ๔๑ ๐ ๔๒ ๐ ๔๓ ๐ ๔๔ ๐ ๔๕ ๐ ๔๖ ๐ ๔๗ ๐ ๔๘ ๐ ๔๙ ๐ ๕๐ ๐ ๕๑ ๐ ๕๒ ๐ ๕๓ ๐ ๕๔ ๐ ๕๕ ๐ ๕๖ ๐ ๕๗ ๐ ๕๘ ๐ ๕๙ ๐ ๖๐ ๐ ๖๑ ๐ ๖๒ ๐ ๖๓ ๐ ๖๔ ๐ ๖๕ ๐ ๖๖ ๐ ๖๗ ๐ ๖๘ ๐ ๖๙ ๐ ๗๐ ๐ ๗๑ ๐ ๗๒ ๐ ๗๓ ๐ ๗๔ ๐ ๗๕ ๐ ๗๖ ๐ ๗๗ ๐ ๗๘ ๐ ๗๙ ๐ ๘๐ ๐ ๘๑ ๐ ๘๒ ๐ ๘๓ ๐ ๘๔ ๐ ๘๕ ๐ ๘๖ ๐ ๘๗ ๐ ๘๘ ๐ ๘๙ ๐ ๙๐ ๐ ๙๑ ๐ ๙๒ ๐ ๙๓ ๐ ๙๔ ๐ ๙๕ ๐ ๙๖ ๐ ๙๗ ๐ ๙๘ ๐ ๙๙ ๐ ๑๐๐ ๐

กอดหมายไปแก้ตัวพระยาโหม่นน้อยทั้งปวง

แต่ เจ้าภักไยนี้ แก่ท้าวพระยาหัวเมือง

โหม่งทองปวงบาตรพระพรหมรัตน์

กตนต์ยาลั่งแกกปเตนมจเวรวิเนน

— — — — — ทดลองการ

อนึ่งควยฝรั่งตกครอนจะไคเข้ามา

คำขายในฉันทเตมมารุงพระมหา

นครทวาราวดีศรีอยุธยา

ทรงปวงน ให้พระยาวชเวทกฏหมาย

ให้แก่ฝรั่งดูค่าทองปวงอย่าให้หมดเหง

เบญจชาดกเทศน์มากครั้งพระมหานคร

ทวารวดีศรีอยุธยา - - - - -

— — — — —

ควยชาชน (๓) ส้มกรูพระมหา

ทวารวดีศรีอยุธยา แด่ให้ทาทาม

บงคบบัญชาเจนาเจาตา อนจะใด

รักษาคำทวงปองตามพ - - - - -

ครั้นแต่ดักคำทวงปองแต่ได้ทำตาม
บังคับบัญชาเจ้านาเจ้าทาทองปองแล้ว
ไซ้ จึงตั้งอันชื่อว่าเป็นความยาก
ทวงปองนั้นแล จะมี (แก่) - - - - -

สืบไปภายหน้าเห็นมัวรัง มีเซว
ประ (การ) ไต่ แผ่นดิน ณ เมืองประตูการ
แผ่น (ดิน) พระมหานครทวารวดีศรี
อยุธยา แลจะคงอยู่ แลท่าน

อันสนิทแน่นหา แลอัน (ย) อดยิ่ง
ทอวาราณราชประเพณี พระมหา
กษัตริย์เจ้าทวงหลาย แต่ก่อน
ก็จักให้ราชทูตอาคันตุกะไปมา

ครทวงปอง อย่าให้ขาด แลจะให้ได้
ประโยชน์แก่ราชธุระประชาพานิชกร
ผู้เป็นข้าสนิทเสมาพระมหานคร
ทวงของ จึงเป็นอันยิ่ง - - - - -

เรหอนจะคิดอ่านแต่งแปลงกิจจานุกิจ
ทวงปองจงทุกประการ จึงพระราชโองการ
มานพระบัณเฑาะว์ตรัสให้บาทบริวาร
ผู้สักคน - - - - -

สงครามแล้ว หลวงสัมฤทธิ์โมศรี
ขุนอนันตราช ทั่วศรีภักดีหลวง
ประกับด้วยกบิลันตเวร เบน ถือ
พระราชโองการมานพ - - - - -

ยาประธมาธพระราชนาмаแก
พระ (ยา) วัชเรทนต์ให้แจ้งความสู่ชานส์
ทวงปอง ครั้นปาดศรีเรณีสักคนสู่ยาตั้ง

แลพระยา - - - - -
แต่กบิลันตเวรเบนมาถึง พระ (ยา)
วัชเรทนต์ไซ้ จงพระยาวัชเรทนต์
ไต่เตยงคูปาดศรีเรณีสักคน
สู่ยาตั้ง - - - - - พระญา - - - - -

แล้วแต่ ไต่คกแต่งปาดศรีเรณีสัก
คนสู่ยาตั้งแลพระยาสัมฤทธิ์สงคราม แล
หลวงสัมฤทธิ์โมศรี ขุนอนันตราช

ณ บัทรพระราชดำสัน แลราชมงคลประนาม
การไปถึงทองผีหัดพระยาประตูการ
ให้แจ้งกิจคดีศรีสุภามิตรแลกิจการความ

พด้นทันเทศภาคแลพระบาทสมเด็จพระเอกาทศ
รถขอศีลวรมณาดบรมบพิตรพระบาทพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว จจะถา (ม) พังชาวสุค (ส่ง) -

ยาประตูการ

หมายเหตุ:- พระราชทานฉบับนี้ หอสมุด Bodleian มหาวิทยาลัย Oxford บอกมาว่า เขียนบนกระดาษขาวชนิดหยาบ ดังที่พวกจีนใช้เขียนหนังสือ มีขนาดวัดได้ ๘๗×๖๗ เซนติเมตร หอสมุดซื้อจากนาง Edward Bernard เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๔ (ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา) ผู้ขายจะได้มาอย่างไร เขาไม่ทราบ

หนังสือที่ใช้เป็นหลัก ในการเรียบเรียงเรื่องนี้คือหนังสือ ชื่อ 'การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา' รวบรวมโดยคุณ สมชัย อนุมานราชธน ตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเซรม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓ ในทำหนังสือเล่มนั้น ผู้รวบรวมได้ระบุชื่อหนังสือต่าง ๆ ที่ท่านใช้ในกรรวบรวมกว่า ๖๐ ชื่อ จำนวนหนังสือคงกว่า ๑๐๐ เล่ม เพราะมีชื่อวารสาร Royal Asiatic Society ของอังกฤษ วารสาร Asiaticque ของฝรั่งเศส วารสารสยามสมาคมของไทย ฯลฯ ที่ระบุไว้เพียงครั้งเดียว ๆ หาได้ระบุจำนวนเล่มไม่ และเพราะหนังสือ 'การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา' มิได้ระบุการทูตระหว่างกรุงศรีอยุธยากับประเทศจีนไว้ ในที่นี้จึงนำมาลงไว้ด้วย โดยอาศัยประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕ เป็นหลัก นอกนั้นก็ใช้หนังสือเรื่อง 'ไทยรบพม่า' และหนังสืออื่น ๆ ประกอบอีกบ้างพอสมควร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศธรรม เป็นรัชกาลที่เริ่มยุคใหม่ของไทย โดยการเปิดประเทศรับฝรั่งเข้ามาชาติให้เข้ามาติดต่อสวสร์คแลกเปลี่ยนสินค้าและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อันเป็นมูลฐานความสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศ ซึ่งจะผลึกออกองกมลรุ่งเรืองจนสุดออกต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์นั้น

หลักฐานสำคัญ รับรองข้อความในราชพงศาวดารกัมพูชา ว่าพระยาละแวกหนีไปได้ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงได้แต่พระอนุชาเอามาไว้ยังกรุงศรีอยุธยา อยู่ในหนังสือ คุณสมชัยฯ หน้า ๑๕ ส่วนหลักฐานผู้บันทึกว่า ขามาคานากามาซา ยังเป็นเพียงออกขุนไชยสุระ เมื่อต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมนั้น อยู่ในหนังสือของ Sir Ernee Satow เรื่อง สัมพันธภาพระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศสยาม ในศตวรรษที่ ๑๙ (ตีพิมพ์ที่เมือง โยโกฮาม่า ค.ศ. ๑๘๘๕) ในหนังสือนี้ Satow ได้นำพระราชสาส์นและสุกอักษรจากฝ่ายไทยไปลงไว้หลายฉบับ มีสุกอักษรฉบับหนึ่ง จากออกญาศรีธรรมราชอำมาตย์นักษัตพิพิตรัตนราชโกษาธิบดี มีไปถึงเสนาบดีญี่ปุ่น ลงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด (พ.ศ. ๒๑๖๔) ในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ระบุว่า ขุนไชยสุระซึ่งได้เลื่อนตำแหน่งเป็น หลวงไชยสุระ บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็น พระเสนาพิมุขราชมนตรีแล้ว ส่วนบรรดาศักดิ์ ออกญาเสนาภิมุข ซึ่งหลักฐานย้อนหลังการะบุไว้นั้นท่านคงจะได้รับในปลายแผ่นดินนี้หรือต้นแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง

ข้อ ขามาคา มีปรากฏหลายข้อด้วยกันในต้นแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง แต่ออกญาเสนาภิมุข ขามาคานากามาซา ถึงอสัญกรรมที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๖ ในรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง.

สำนักหอสมุด : มหาวิทยาลัยศรีปทุมวิทยาเขต
สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 10110 โทร. 2584002-3

959.33 ข129ก
ขจร สุขพานิช.
การต่างประเทศในแผ่นดินพระเ
SWU 31011102962016

